

Leren van projecten Gezonde Leefomgeving

Kernpunten uit de evaluatie van 25 projecten uit het ZonMw programma
Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak

Inzichten uit 25 projecten

Zes aanbevelingen voor projecten

Professionals versterken met kennis en uitwisseling

Inleiding

De Academische Werkplaats Gezonde Leefomgeving (AWGL) heeft in opdracht van ZonMw een evaluatie uitgevoerd van 25 projecten uit twee calls van het ZonMw-programma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak (GLIA), onderdeel van het bredere Programma Gezonde Leefomgeving (PGLO). Het doel van PGLO is het ontwikkelen en delen van kennis over een gezonde leefomgeving.

In deze publicatie geven we een overzicht van de 25 projecten die onderwerp waren van de evaluatie. We beschrijven de lerende monitoring die we hebben uitgevoerd en de lessen die daaruit zijn geleerd. En we geven aanbevelingen om te komen tot impactvolle interventies voor een gezonde leefomgeving. Ook beschrijven we de communicatie-activiteiten die we gedurende de evaluatie hebben uitgevoerd om inzichten te delen met de 25 projecten. De webinars zijn opgenomen en zijn nog steeds terug te kijken.

ZonMw programma GLIA

Het subsidieprogramma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak (GLIA) zet in op samenwerking tussen verschillende disciplines, domeinen en stakeholders in praktijkgerichte onderzoeksprojecten. Centraal staat samen leren en kennis (door)ontwikkelen ten behoeve van een gezonde leefomgeving. Samenwerking is hierin cruciaal: tussen verschillende vakgebieden en domeinen en tussen nationale, regionale, lokale publieke én private organisaties. En bovenal met én voor de inwoners. Met als ambitie dat gemeenten en GGD'en gezondheid vanzelfsprekend mee gaan wegen bij het ontwerp, de inrichting en het beheer van de leefomgeving.

Aanbevelingen voor onderzoekers, GGD en gemeente

Hanteer een brede blik op wat een gezonde leefomgeving inhoudt

Een gezonde leefomgeving is een omgeving die

1. uitnodigt tot gezond gedrag,
2. beschermt tegen gezondheidsrisico's en
3. aantrekkelijk en prettig is.

Een brede, integrale blik levert de meeste kansen voor verbeteringen in de leefomgeving. Betrek hiervoor partners met verschillende expertises.

Bekijk ons webinar [Verbreed je blik](#)

Maak gebruik van de kracht van domeinoverstijgende samenwerking

Werken aan een gezonde leefomgeving betekent domeinoverstijgend samenwerken. Samenwerking tussen het sociaal- of gezondheidsdomein en het fysiek domein is essentieel om doelen en middelen effectief met elkaar te combineren.

- **Afkomstig uit het Gezondheids- of Sociaal domein?** Verdiep je in het netwerk, de processen, taal en besluitvorming van het fysiek domein. De website www.platform31.nl vormt een goed startpunt.
- **Afkomstig uit het Fysiek domein?** Verdiep je in de gezondheidswereld en het sociaal domein. Bijvoorbeeld via www.loketgezondleven.nl.

Bekijk ons webinar [Ruimte en Gezondheid verbinden](#)

Creëer samenwerking die het verschil maakt in je project

Samenwerken loont! Investeer gedurende de hele looptijd (en daarvoor) in een goede samenwerking binnen je project: niet alleen de juiste partijen, maar ook de juiste mensen met de juiste expertise. Heb aandacht voor een gezamenlijke taal en werkwijze en de daarvoor benodigde randvoorwaarden.

“In de projecten was een sterke samenwerking tussen gemeente, GGD en andere partners essentieel. Een goed consortium en vroege voorbereiding maken het verschil.”

Werk aan een gezonde leefomgeving voor én met bewoners

Schep gedurende het gehele project de juiste omstandigheden om samen te werken met de mensen om wie het gaat. Oftewel voor participatie van bewoners en gebruikers.

De website van Pharos biedt een goed startpunt:
www.pharos.nl/infosheets/bouwstenen

Bekijk ons webinar **Onderzoek doen met bewoners**

Zorg ervoor dat jouw initiatief van blijvende waarde is voor de gezonde leefomgeving

Organiseer tijdig ruimte voor reflectie op output en impact. Stuur bij waar nodig; een project loopt altijd anders dan gepland. Bedenk tijdig hoe je je resultaten wilt verspreiden.
Zorg voor borging van de resultaten van je project. Neem maatregelen op in begroting en beleid van zowel fysiek als sociaal domein. Hiermee behaal je een langdurige impact van je project.

“Een manier om te reflecteren op impact en output is door gebruik te maken van een Theory of Change.”

Benut de kennis uit andere initiatieven binnen en buiten je organisatie

Investeer in samenwerking met andere projecten om expertise op het gebied van de gezonde leefomgeving (door) te ontwikkelen. Samenwerking vind je bijvoorbeeld in netwerken zoals AWGL en programma's zoals PGLO.
Integreer - waar mogelijk - verschillende gebiedspecifieke bevindingen tot meer generieke conclusies of aanbevelingen (op inhoud en/of proces), zodat deze ook toepasbaar zijn in andere gebieden.

Interessante netwerken:

- Academische Werkplaats Gezonde Leefomgeving
- Netwerk Maak Ruimte voor Gezondheid
- Samenwerking in Citydeals
- Data- en Kennishub Gezond Stedelijk Leven
- GezondIn
- Platform31

Waar vinden de 25 projecten plaats?

We hebben een inventarisatie gemaakt van onder meer de samenwerkingen, thema's, geografische spreiding en mate van burgerparticipatie binnen de 25 projecten. Universiteiten, GGD'en en gemeenten waren vaak betrokken. De meeste projecten richtten zich op stedelijke gebieden. Slechts één project richtte zich specifiek op landelijk gebied.

Zie onderstaande afbeeldingen voor een overzicht van de geografische spreiding van de projecten binnen de twee calls: Kennisontwikkeling (links) en Toepassing van kennis (rechts).

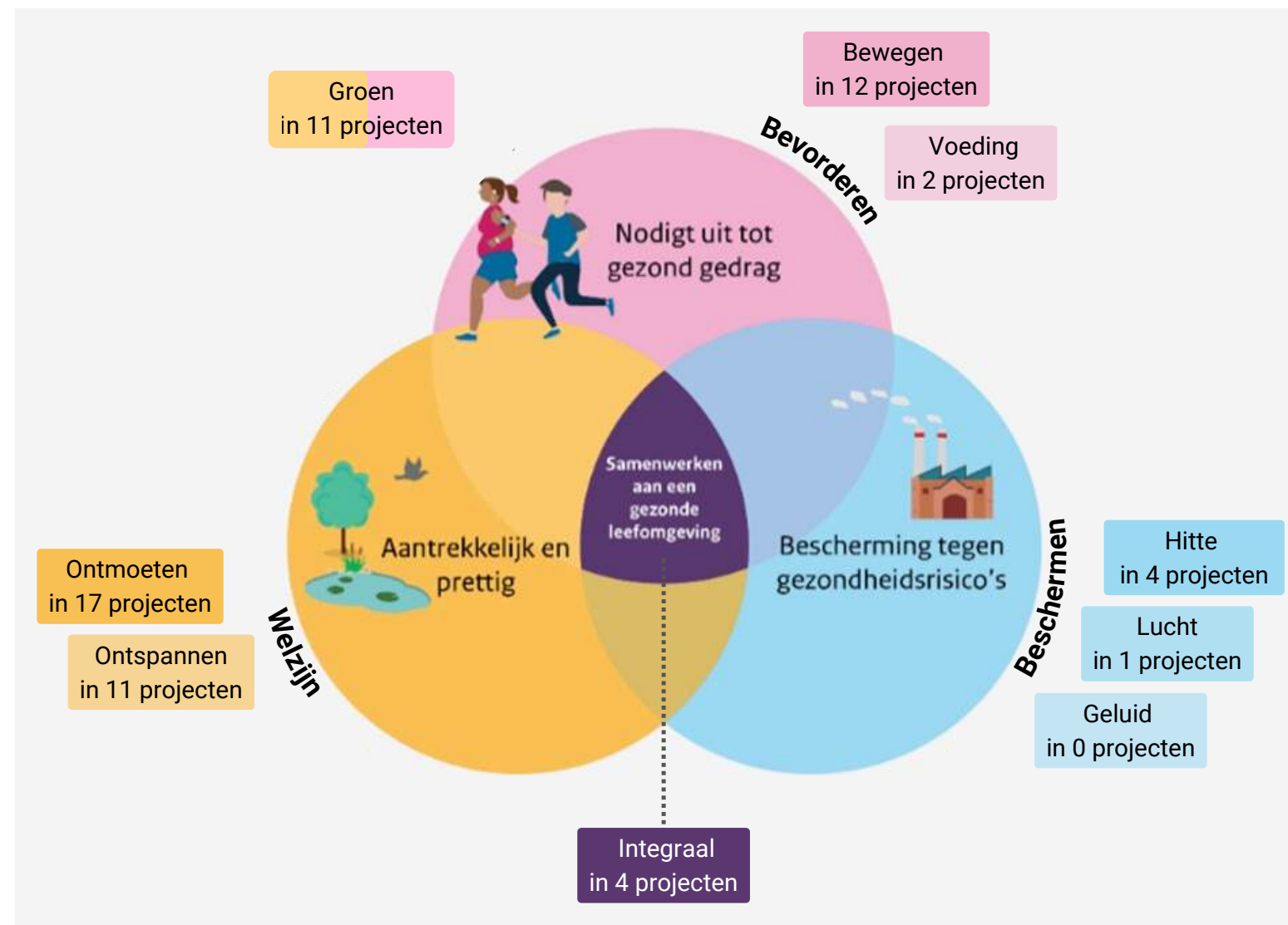
-
- Gezonde voedselomgeving als complex vraagstuk
 - Groen samenspel
 - Samen gezond bezig in de wijk
 - LivingLab Wijkaanpak Hitte
 - Ontmoeting de wijk
 - Bewonersinitiatieven
 - Gezonde Leefomgeving Nijmegen
 - Een fijne wijk maken we samen
 - GGroen: Ontsluiten van de Gezondheidswaarde
 - Integraal werken aan gezonde leefomgeving in kwetsbare wijken

-
- Preventie van huidkanker en hittestress in gemeenten
 - Nicotinevrije schooldagen
 - Eerlijke hitte in de stad
 - De Gaarden
 - Gezonde Buitenruimte
 - Gezondheidsregels in beleid
 - GO! Alemere
 - Brabantse GO!
 - Actief in het groene hart van Boskoop Noord
 - Buurttuin Buizerdstraat
 - Bouwen aan een Gezonde Gemeenschap
 - Samen creëren en floreren
 - Een gezonde wijk met de Check&Grow
 - Hardenberg sociaal en klimaatbewust
 - Gezond Boskamp

Meer informatie over de projecten
lees je hier. [↗](#)

De thema's van de projecten

Verreweg de meeste projecten richtten zich op thema's binnen de categorieën welzijn en gezondheidsbevordering, slechts enkele projecten richtten zich op thema's binnen de categorie gezondheidsbescherming. De afbeelding hieronder geeft een overzicht van het aantal projecten per onderdeel.

Orgware Hardware Software

Hoewel projecten vaak aangaven aandacht te besteden aan orgware, hardware én software (meer info [↗](#)), bleek in de praktijk de focus voornamelijk op één of twee van deze drie domeinen te liggen.

Burgerparticipatie

De mate van burgerparticipatie varieerde sterk tussen de projecten en hing ook samen met de thema's van de projecten: projecten op een thema als Ontmoeten vragen om intensievere participatie dan andere thema's.

De meeste projecten binnen het programma waren gericht op welzijn en gezondheidsbevordering. Er waren maar een paar die zich richtten op gezondheidsbescherming.

Opzet lerende monitoring

De lerende monitoring is uitgevoerd aan de hand van een Theory of Change-model en bestond onder meer uit twee workshops met de projecten. In de eerste workshop werd gewerkt aan het formuleren van doelen, resultaten en impact. In de tweede workshop lag de nadruk op reflectie, bijsturing en borging. Zie de afbeelding hieronder voor het gebruikte format bij de workshops.

AWGL DOORLOPENDE EVALUATIE					
?	 Werkwijze incl. inzet mensen, tijd, middelen, kennis	 Beoogde resultaten	 Beoogde uitkomsten	 Beoogde impact	 Belemmerende en bevorderende omstandigheden

Leernetwerken

Het programma GLIA had een leernetwerk opgericht voor de projecten. Er zijn in de evaluatie ook verschillende bestaande netwerken van onder andere AWGL, Pharos en Platform31 geïdentificeerd en ingezet om kennisuitwisseling te bevorderen, zowel tussen de projecten als tussen de buitenwereld en de projecten.

Inzichten uit de lerende monitoring

Bewust reflecteren

Projecten gaven aan dat deze aanpak hielp om bewust te werken aan impact en om beter te communiceren met stakeholders. Tijdens de workshops was volop gelegenheid voor uitwisseling en leerden projectleiders/medewerkers elkaar en elkaars projecten beter kennen. Projecten werden ingedeeld bij gelijke thema's waardoor projecten elkaar ook konden versterken en inspireren.

Inzichten

De workshops leverden waardevolle inzichten op over participatie, samenwerking, disseminatie en borging. Enkele inzichten vind je hiernaast.

Het huidige proces van subsidieaanvragen stimuleert geen vroege samenwerking met inwoners.

Ook gedurende de projecten was participatie uitdagend omdat de doorlooptijd kort was.

De domeinoverstijgende samenwerking is dankzij projecten versterkt en deels blijvend.

Interne fragmentatie binnen gemeenten bemoeilijkt de samenwerking.

“Deze aanpak hielp om bewust te werken aan impact en om beter te communiceren met stakeholders.”

Communicatie en kennisdeling

Gedurende de looptijd van het programma is actief ingezet op communicatie en kennisdeling met professionals. Via de website van AWGL is een scholingspagina opgezet waar (GGD-)professionals toegang vinden tot diverse (bij)scholingsopties. Er zijn daarnaast vijf thematische webinars georganiseerd voor de onderzoekers in het GLIA-programma; deze webinars zijn beschikbaar via de website voor toekomstig gebruik. Ook zijn diverse nieuwsberichten verspreid.

De webinars en nieuwsberichten zijn goed bezocht en worden nog steeds teruggekeken. Ze droegen bij aan de zichtbaarheid en impact van het programma. Hieronder vind je een overzicht van het aantal deelnemers (live en terugkijkers) van de vijf verschillende webinars, stand zomer 2025. Deelnemers waren onder meer afkomstig van GGD'en, gemeenten, provincies, kennis- en onderzoeksinstellingen, zorginstellingen en adviesbureaus.

thema 1

Programma Gezonde Leefomgeving [↗](#)

153x bekeken

thema 2

Onderzoek doen met bewoners (uit aandachtwijken) [↗](#)

97x bekeken

thema 3

Verbreed je blik op een Gezonde Leefomgeving [↗](#)

163x bekeken

thema 4

Ruimte en gezondheid verbinden: impact maken in de (lokale) praktijk [↗](#)

228x bekeken

thema 5

Lessen uit onderzoek naar de gezonde leefomgeving in de wijk [↗](#)

75x bekeken

Academische Werkplaats Gezonde Leefomgeving

De Academische Werkplaats Gezonde Leefomgeving

De Academische Werkplaats Gezonde Leefomgeving (AWGL) is een landelijk samenwerkingsverband van alle GGD'en, de Universiteit Utrecht en een aantal andere kennisinstellingen. De AWGL bundelt kennis uit praktijk, wetenschap en beleid. De AWGL ondersteunt onderzoeksprojecten van GGD'en en universiteiten. Daarnaast organiseert en ontsluit de AWGL (bij)scholing voor GGD-medewerkers en andere professionals op het gebied van gezonde leefomgeving (www.awgl.nl).

Colofon

Leren van projecten Gezonde Leefomgeving
Kernpunten uit de evaluatie van 25 projecten uit het
ZonMw programma Gezonde Leefomgeving Integrale Aanpak

September 2025

Dit product is gemaakt binnen het project *Evaluatie programma Gezonde leefomgeving integrale aanpak*.

Auteur:

Moniek Zuurbier, Birgit van Herk en Marieke Dijkema

Vormgeving:

Kommotiv

Uitvoering project:

De projectgroep bestond uit Marieke Dijkema, Moniek Zuurbier, Birgit van Herk (AWGL), Elske Wits (Platform31/Onderzoeksinstituut IVO), Hadewych Cliteur, Susan Bulthuis (Pharos), Tjitske Sijbrandij (AWGL/GGD Fryslân), Patricia Ots (AWGL/GGD Drenthe), Sabine Denissen en Yara ten Pas (AWGL/GGD Gezondheid, Milieu en Veiligheid Brabant).

Dit project en deze publicatie zijn financieel mede mogelijk gemaakt door ZonMw (dossiernummer: 11010022310002)

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van Academische Werkplaats Gezonde Leefomgeving.

